

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՍ ՊՌԱԻՕՍԼԱԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Յունիս ամսուան առաջին կէսին, Ռուս Եկեղեցին տօնեց իր հաստատման հաղարամեակը՝ աննախընթաց հայնդիսաւորութեամբ և միջազգային չափանիշով: Այս տօնակատարութիւնը մեր ժամանակներու կրօնա-եկեղեցական մեծագոյն դէպքերէն մէկը եղաւ: Անոնք կատարուեցան գրեթէ բոլոր Բրիտաննէական Եկեղեցիներու մասնակցութեամբ: Կային նաև տարբեր կրօնքներու ներկայացուցիչներ՝ Հրէական, Իսլամական և Պաշտօնական, Նշանակելի է որ սոյն հանդիսութիւնները տեղի ունեցան ցարդ տնաստուած և անկրօն ճանչցուած վարչակարգի մը մէջ, անոր ուղղակի կամ անուղղակի քաջալերութեամբ, օժանդակութեամբ ու մասնակցութեամբ:

Յետ-յեղափոխութեան շրջանին, երբեմնի բարգաւաճ և հզօր Ռուս Եկեղեցին զգալիօրէն տկարացաւ, բայց հկորսնցուց իր հաւատքը: Իր վերելքը և վերակազմակերպութիւնը զգալի և տեսանելի դարձան վերոյիշեալ տօնակատարութիւններու ընթացքին:

Մեր Եկեղեցիին համար հաղարամեակի այս տօնակատարութիւնը նշանակալից եղաւ նաև այն պատմական իրադանութեամբ, որ Հայ Եկեղեցին մասնակցեցաւ անոր բարձրագոյն մակարդակի վրայ: Իր չորս նուիրապետական Աթոռներու գահակալները անձամբ ներկայ եղան այս մեծ Յարելեանին:

Յիշատակելի է նաև նմանութիւնը Հայ և Ռուս ժողովուրդներու ամբողջական դարձերուն միջև: Ստոյգ է, որ Ռուսները չունեցան մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի նման առաքելատիպ քարոզիչ մը, սակայն երկու պարագաներուն ալ վճռական դեր կատարեցին պատկան ժողովուրդներու օրուան թագաւորները: Ինչպէս մեր Տրչատ թագաւորը քրիստոնեայ դառնալէն յետոյ՝ իր երկիրն ու ժողովուրդն ալ պաշտօնապէս քրիստոնեայ յայտարարեց Դ. Դարու սկիզբները, նոյնը բրաւ Ռուսաց օրուան վլատիմիր թագաւորը իր երկրին ու ժողովուրդին համար, մեղմէ մօտ եօթը դարեր ետք, 988 թուականին:

Ինչպէս որ Տրչատ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի հետ ձեռք ձեռքի տուած անձամբ շրջեցաւ իր երկրին ամէն կողմերը, մէկ կողմէն քննելով հեթանոսութեան հետքերը իր աշխարհէն, և միւս կողմէն արմատացնել ջանալով նոր կրօնքի հիմքերը իր երկրի սահմաններուն մէջ, նոյնը բրաւ նաև վլատիմիր: Նախ փարգուփշուր բրաւ կուտներ: Յետոյ անձամբ շրջեցաւ ամենուրեք, ստիպելով իր ժողովուրդը որ խուժար առ խուժար մկրտուի գետերու մէջ, զօրավիգ հանդիսանալով Բիւզանդիոնէն դրկուած քարոզիչներուն:

Զուգադիպութեամբ մը, նկարագրի և կենցաղային գիծերով երկու թագաւորներն ալ մօտ կու գան իրարու: Երկուքն ալ ուժեղ անձնաւորութիւններ են և կարող զօրավարներ: Երկուքն ալ քրիստոնեայ դառնալէ յետոյ հիմնովին փոխեցին իրենց հեթանոսական կենցաղն ու բարքերը, և դարձան օրինակելի և առաքինի քրիստոնեայ իշխանաւորներ: Երկուքն ալ ի վերջոյ սուրբներու կարգ անցան իրենց եկեղեցիներու կողմէ:

Նախքան հանդիսութիւններու նկարագրականը, կ'արժէ յիշել մի քանի կէտեր:

17 Մայիս 1983 ին, Սովետ կառավարութիւնը, ընդառաջելով Ռուս եկեղեցական իշխանութեան խնդրանքին, վերադարձուց Ս. Դանիէլի պատմական վանքի համալիրը, որ հնազոյնն է Մոսկուայի շրջանակին մէջ, Ժ.Դ. Դարէն: Այս մեծ և ըն-

դարձակ վանքը ներկայիս վերածուած է Ռուս Եկեղեցիի հոգևոր-վարչական կեդրոնին:

Ներկայ տարւոյս Ապրիլի 29ին, Միխայիլ Կորպաչև ընդունեց Պիմէն Պատրիարքը, Բրէժնեւի կատարինէ սրահին մէջ, Ս. Սինոդի հինգ անդամներով, ուր կարևոր հարցեր քննարկուեցան պետութեան և Եկեղեցիին փոխ-յարաբերութեան վերաբերեալ, բայց ամէն բանէ առաջ այս հանդիպումը ունի մեծ և խորհրդանշական արժէք՝ Սովետ Միութենէն ներս և արտաքին աշխարհին համար:

Ընդառաջելով Ամեն. Տ. Պիմէն Պատրիարքի յատուկ հրաւերին, Ամեն. Սրբ. Պատրիարք Հայրը նաև բերաւ իր մասնակցութիւնը Ռուս Եկեղեցւոյ հազարամեակի հանդիսութիւններուն: Իրեն կ'ուղեկցէին Հոգշ. Տ. Վահան Վրդ. Թօփալեան (Հոգեւոր Հովիւ Յորդանանայ համայնքին) և Հոգշ. Տ. Սևան Վրդ. Ղարիպեան (Առաք. Թարգման Ս. Աթոռոյ):

Երեքշաբթի, 31 Մայիսի երկնոյեան, Ն. Ամեն. իր ուղեկիցներով ժամանեց Մոսկուայի օդակայանը, ուր կը սպասէին Մետրոպոլիտ Իրենէ և պաշտօնական ընդունելութեան կոմիտէն: Պատրիարք Սրբազանն ու իր ընկերակիցները առաջնորդուեցան Սովետաքայա հիւրանոցը, որ տրամադրուած էր եկեղեցական պետերու: Ս. Հօր կեցութեան երկու շարաթներու ընթացքին, իրեն տրամադրուեցան երկու ինքնաշարժ, Մետրոպոլիտի օգնական մը, կղերականներէն մին և Հայ Թարգման մը:

Հինգշաբթի, 2 Յունիս, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Պիմէն Պատրիարքը յատուկ ունկնդրութիւն շնորհեց Պատրիարք Սրբազանին և իրեն ընկերացող պատուիրակութեան: Հանդիպումը կայացաւ Ս. Դանիէլի Մայրավանքի մարմարեայ նորաշէն պալատին մէջ: Ռուսաց Պատրիարքին հետ ներկայ էին Մետրոպոլիտ Ֆիլարէթ (Առաջնորդ Մինսքի և Պէլոուստոյ) և Ս. Սինոդի հինգ անդամները: Հոն էին նաև Մոսկուայի Հայոց Առաջնորդ Տ. Տիրան Ծ. Վրդ. Կիւրեղեանը և Պաքուի Առաջնորդ Տ. Անանիա Եպս. Արապաճեանը: Կէս ժամ աւելոյ տեսակցութենէ ետք վոխսնակուեցան նուէրներ: Պիմէն Պատրիարք նուիրեց Վլատիմիր Իշխանի մէտալը և գեղեցիկ տուփի մը մէջ զետեղուած երկուական պանակէ և մէկական խաչ: Այս առթիւ Պատրիարք Սրբազանը այցելեց Ս. Դանիէլի վանքի համալիրի տարբեր մասերը: Կ'արժէ յիշել որ այս վանքի շրջափակին մէջ զետեղուած է Ամենայն Հայոց Հայրապետի կողմէ նուիրուած ԺԳ. Դարու հայկական կոթողային խաչքար մը:

Ուրբաթ, 3 Յունիսէն սկսեալ, Մոսկուա ժամանեցին Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. և Մեծի Տանն Կիլիկիոյ (Անթիլիաս) Գարեգին Բ. Կաթողիկոսները և Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհ Արքեպս. Գալուստեանը: Բոլորն ալ իջևանեցան յիշեալ պանդոկին մէջ: Մօտ տասը օրերու ընթացքին, Հայոց. Եկեղեցւոյ հօրս Աթոռներու Գահակալները շատ քնքրեալ, սիրալիր և ներդաշնակ յարաբերութեան մէջ զտնուեցան: Պատմական և յիշատակելի օրեր էին, ուր մեր Եկեղեցւոյ իշխանաւորները բացառիկ առիթը ունեցած եղբայրական սիրոյ մթնոլորտի մէջ իրար հետ տեսակցելու:

Կիրակի, 5 Յունիսին կատարուեցաւ Ռուս ժողովուրդի քրիստոնէացման 1000 ամեակի հանդիսութեանց բացումը, Մոսկուայի Յայտնութիւն կոչուած Ելիսովեան Մայր Եկեղեցիին մէջ: Պատարագեց Ամեն. Տ. Պիմէն Պատրիարքը:

Եկեղեցին և շրջակայ փողոցները կը յորդէին բազմահազար հաւատացեալներով:

Եկեղեցիէն ներս, աթոռներու առաջին շարքը յատկացուած էր ոչ-Քաղկեդոնական հոգևոր պետերուն, զորս կը գլխաւորէր Ամենայն Հայոց Հայրապետը: Անոր կը յաջորդէին Կարգով՝ Ղպտիներու, Ասորիներու և Նաստորականներու Պատրիարքները, Հայ երեք միւս գահակալները: Հնդիկ-Մալապար Եկեղեցիի պետը և Եթովպական Եկեղեցիի ներկայացուցիչը, — Երկրորդ շարքը զբաւած էին Կաթողիկ Եկեղեցւոյ հինգ Կարտինալները: Երրորդ շարքին վրայ էին Քէնթրբըրիի (Անկլիքան) Արքեպիսկոպոսը և Լուտերական Եկեղեցիի Նախագահ Եպիսկոպոսը: Մնացեալ շարքերը կը զբաւէին առհասարակ Բողոքական Եկեղեցիներու և այլ յարանուանութեանց ներկայացուցիչները: Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներէն յիշատակութեան

արժանի են Անտիոքի, Երուսաղէմի, Վրաստանի, Ռումանիոյ և Պուլկարիոյ Պատրիարքները: Կը բացակայէին Կ. Պոլսոյ, Աղեքսանդրիոյ և Սերպիոյ Պատրիարքները: Երուսաղէմի Եռնոց Տիտոսոս Պատրիարքը կարգաց Մոսկուայի Պատրիարքին ուղղուած ուղերձ մը, խօսելով յանուն ներկայ Օրթոտոքս Պատրիարքներուն և յայտնելով անոնց եղբայրական սէրը: Ուղերձ մը կարգաց նաև Ղպտիներու Պատրիարք Շընուտա Գ. ք: Ապա կատարուեցաւ մեծահանգէս հոգեհանգիստ Ռուս Եկեղեցիի բոլոր հանգուցեալ Պատրիարքներու և հովուապետներու հոգիներուն համար:

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Ռուս Եկեղեցւոյ Սինոդը և հրաւիրեալ պատգամաւորները, գլխաւորութեամբ Պիմէն Պատրիարքին, Պատրիարքական Երզնայի մասնակցութեամբ ծաղկեպսակներ գետեղեցին Քրէմլինի պատին ներքև գտնուած Անձա-նօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ:

Երկուշաբթի, 6 Յունիսին գումարուեցաւ Ռուս Օրթոտոքս Եկեղեցիի տեղական ժողովը, Զակորսք Մայրավանքին մէջ, որ կը գտնուի Մոսկուայէն մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ գտնուող նոյնանուն քաղաքին մէջ: Նոյն վառքին մէջ կը գտնուի Մոսկուայի Պատրիարքարանի Աստուածաբանական Ճեմարանը, աւելի քան 600 աշակերտութեամբ: Այս ժողովին ժասնակեցեան Ռուս Եկեղեցիի բոլոր եպիսկոպոսները, ներքին և արտաքին բոլոր թեմերու հոգեւորական և աշխարհական ներկայացուցիչները, ինչպէս նաև վանքերու ներկայացուցիչներ:

Նոյն առաւօտ ժամը 8ին, ինքնաշարժերու շարանը ընթացաւ Մոսկուայի պողոտաներէն: Գրեթէ ամէն առթիւ, Հայց. Եկեղեցւոյ պատուիրակութիւններու չորս պաշտօնական ինքնաշարժերը միասին կ'ընթանային:

Երբ հիւրերը Զակորսք Մայրավանք ժամանեցին, առաջնորդուեցան այն մատուռ՝ ուր ամփոփուած են Ս. Սերկէյի նշխարները: Ս. Սերկէյ ժ.Գ. Դարու մեծահամբաւ սուրբ մըն է, որ հիմնած է 40 վանքեր: Մատուցանելէ ետք իրենց յարգանքը մեծ սուրբի շիրիմին, պատգամաւորները առաջնորդուեցան համանուն եկեղեցին, ուր պիտի գումարուէր ժողովը:

Այս ժողովին աշխատանքներուն ընթացքին, Ռուս Եկեղեցւոյ 300 պատգամաւորներ քննեցին եկեղեցական ներքին բարեկարգչական հարցեր և վաւերացուցին Ռուս Եկեղեցւոյ նոր կանոնադրութիւնը: Առաւօտեան նիստին խօսք առին կարգ մ եկեղեցիներու պետեր, որոնց կարգին, յանուն Հայ Եկեղեցւոյ, խորիմաստ և ապոււորիչ ուղերձ մը արտասանեց Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Վեհափառը:

Նոյն երեկոյ կատարուեցաւ 9 սուրբերու կանոնացման արարողութիւնը: Ռուս հովուապետներ, թիւով 70, իրենց յատուկ եպիսկոպոսական զգեստաւորմամբ, հանդիսաւոր թափօրով ուղղուեցան Ս. Սերկէյի Եկեղեցին: Երբ սուրբին անունը յիշուեցաւ, իր իկոնը հանդիսաւորապէս եկեղեցի բերուեցաւ և տեղաւորուեցաւ աղօթավայրի կեդրոնը գետեղուած բազմոցին վրայ, որ ատեն երգուեցան պատշաճ շարականներ: Նոր սուրբին ի պատիւ երգուած նոր մեղեդիներու ընթացքին, Պիմէն Պատրիարք յիշուած սուրբին իկոնով օրհնեց բոլոր ներկաները: Սուրբերու կարգին կը գտնուէր Մոսկուայի մեծ իշխան Տիմիթրի Տոնսքոյը (1350-1389) և մեծ վանական՝ նկարիչ Անտրէյ Ռուպիկովը:

Իբրև եղբակացութիւն, ժողովը տուաւ հետեւեալ որոշումները. —

- 1) Յիշեալ սուրբերու ոսկորները կը նկատուին իբրև սուրբ նշխար:
- 2) Նոր շարականներ պէտք է յօրինուին նոր կանոնացուած սուրբերու համար:
- 3) Ժշդեց անոնց տօնակատարութեան օրերը:

Տեղական ժողովին աշխատանքները շարունակուեցան երեք օր: Երեքշաբթի, 7 Յունիսի նիստին մէջ, տեղեկագիր մը կարգացուեցաւ, Ռուս Եկեղեցւոյ այժմու վիճակը նկարագրող, ըստ որում Ռուս Եկեղեցին կը հաշուէ 67 թեմեր, 74 եպիսկոպոսներ, 6893 ծուխեր, 67,674 քահանաներ, 723 սորկաւադներ, 21 վանքեր՝ 1,190 վանականներով և կրօնաւորութիւններով: Իր երկու աստուածաբանական ճեմարանները

և երեք ընծայարանները միասնաբար ունին 2000 ուսանողներ: Ուրիշ տեղեկագրի մը մէջ յիշուեցաւ որ նախ քան յեղափոխութիւնը 105 կրօնական պարբերաթերթեր կային Ռուսիոյ մէջ: Այսօր Պատրիարքարանի պաշտօնաթերթը կայ միայն:

Տեղեկագիրներու կարգին յիշուեցաւ Սֆօրինօ կոչուած գործարանը, բացուած 1980 ին, որ կ'արտադրէ ամէն տեսակի կրօնական իրեղէններ և սպասներ, խաչեր, պանակէններ, սկիհներ և սրբապատկերներ: Գործարանը ցարդ արտադրած է 11 միլիոն քիլօգրամ մօմ, 25 միլիոն սրանկարներ և 63 միլիոն խաչեր:

Զորեքշաբթի, 8 Յունիսին կատարուեցան Տեղական ժողովի փակման հանդիսութիւնները: — Երեկոյեան, Ամենայն Հայոց Հայրապետ և Հայց. Եկեղեցւոյ միւս գահակալները յատուկ հանդիպում ունեցան Պիմէն Պատրիարքին հետ և փոխանակեցին յուշանուէրներ: Ապա այցելեցին Մոսկուայի Հայոց Ս. Յարութիւն Եկեղեցին, ուր խոնարհ էին իրենց կրօնապետները ողջունելու եկած բազմահարիւր հայ հաւատացեալներ: Կատարուեցաւ երեկոյեան ժամերգութիւն, որուն աւարտին վեհափառ իր պատգամը տուաւ ներկաներուն:

Հինգշաբթի, 9 Յունիսի երեկոյեան, Հայ Եկեղեցւոյ պետերը իրենց ուղեկիցներով այցելեցին երբեմնի Վլադարեան ձեմարանը, որ ժամանակին (1815 էն ի վեր) եղած է հայագիտական և արևելագիտական մեծ կեդրոն: Այստեղ իրր ուսանող յաճախած են Հայ գրական մեծ գէմքեր և ազգային գործիչներ, ինչպէս նաև Ռուս նշանաւոր գէմքերէն Թօլսթոյ, Տուրկէնև և այլն: Յեղափոխութենէն յետոյ, կրթական այս հաստատութիւնը յանձնուած է Հայաստանի կառավարութեան և վերածուած է Հայ Մշակոյթի Տան: Հոն տեղաւորուած է Հայաստանի կառավարութեան մշտական ներկայացուցչութիւնը Մոսկուայի մէջ: Տուն-թանգարան է Լազարեան տնիսին, որու սրահներուն մէջ կը ցուցադրուին Հայ նկարիչներու պատաստներ: Շէնքը ունի ժիթ. Դարու զեղեցիկ կահուստով և հսկայ ու ճոխ գրողարան մը:

Ուրբաթ, 10 Յունիսի առաւօտեան ժամը 10 ին, Մոսկուայի Պօլշոյ թատրոնին մէջ գումարուեցաւ Ռուսիոյ քրիստոնէացման 1000 ամեակին նուիրուած հանդիսաւոր նիստ: Ընդարձակ բեմին վրայ, առաջին շարքին տեղ գրաւած էին Ռուս Եկեղեցւոյ Սուրբ Սինոդի անդամները, բարձրաստիճան պետական պաշտօնատարներ, կրօնից Նախարար Ք. Խարչև և Տիկին Ռայսա Կորպաչև՝ կողակիցը Կուսակցութեան Ընդհանուր Քարտուղարին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, քովն ունենալով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, կը գտնուէր երկրորդ շարքին: Հանդէսը սկսաւ Աստուածաբանական ձեմարանի երգչախումբի երգած շարականներով, իսկ նիստը բացուեցաւ Պիմէ Պատրիարքի օրհնութեամբ և ուղերձով: Անոր յաջորդեցին հոգևոր պատուիրակութեանց պետերու պատգամները: Խօսք առաւ Ամենայն Հայրապետը և ողջունեց ներկաները Հայ Եկեղեցւոյ անունով: Իր խօսքը, թարգմանաբար, Ռուսերէն լեզուով կարգաց Արարտեան Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպս. Ներսիսեան: Հանդիսութիւնները աւարտեցան կէսօրէ ետք ժամը 3 ին: — Երեկոյեան, նոյն թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ Հոգևոր Համերգ:

Շաբաթ, Յունիս 11 ի առաւօտուն, պաշտօնական հանդիպում մը տեղի ունեցաւ հիւր Եկեղեցիներու Հովուապետերուն և Սովետ Միութեան Նախագահ Անտրէ Կրօմի-քոյի միջև: Ներկայ էին Հայ Եկեղեցւոյ չորս Գահակալները: Քրէմլինի Ս. Գեորգի սրահին մէջ կայացած այս հանդիպումը տեեց երեք ժամ, որու աւարտին Նախագահը պատուասիրեց ներկաները չքեղ ճաշկերոյթով:

Կիրակի, 12 Յունիսի առաւօտուն տեղի ունեցաւ եղբայրակիչ Պատարագը՝ բացօթեայ, Դանիէլով վանքի բակին մէջ: — Կրօնից Նախարար Խարչև ճոխ ընթրիքի մը հրաւիրեց օտար հիւրերը՝ Մոսկուայի գլխաւոր պանդոկներէն մէկուն մէջ:

Երկուշաբթի, 13 Յունիսին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, յատուկ հրաւերով և մասնաւոր կարգադրութեամբ, այցելեց Զակարթի Սֆօրինօ կրօնական պիտոյքներու արտադրութեան գործարանը: Կատարուեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Եր. 2 Յուլիս. — Ս. Տրդատյ քաղաւորին եւ Աւիսին փկնոցն: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Սեան Վրդ. Դարկապետն:

— Նախատունակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին մէջ: Լանդիսապետն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս.: Զղջանեան:

● Կիր. 3 Յուլիս. — Գիւս Տիոյ Ս. Աստուածածնի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Գեթնեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ: Երթ ու դարձի թափօրները գլխաւորեց և պատարագեց Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան:

● Ուր. 8 Յուլիս. — Նախատունակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս.:

● Եր. 9 Յուլիս. — Երկոստան առաքելոցն Բրիստոնի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Պողոսի վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Վրդ.:

● Կիր. 10 Յուլիս. — Բաբկենդան Վարդավառի պանոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Թուրէն Վրդ.:

● Ուր. 15 Յուլիս. — Նախատունակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին Կիւյ՝ Ս. Էջմիածին մատարան մէջ: Լանդիսապետն էր Գերշ. Լուսարարապետ Ս. Հայրը:

● Եր. 16 Յուլիս. — Յիւստակ Տապանակին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Էջմիածին: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Դուսան Արդ.:

— Այլապակերպութեան մեծահանգէս Նախատունակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Լուսարարապետ Տ. Գարեգին Արքեպս.: Ապա կատարուեցաւ Տեառնեղբոր փահկալութեան Նախատունակի արարողութիւն:

— Գերշ. Սրբազանը Նախագահեց Նախագահի Սրբազանի Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած Եկեղեցիի և Հսկման կարգերուն:

● Կիր. 17 Յուլիս. — ՎԱՐԴԱՎԱՌ (Տոն Այլապակերպեան Տեառն): Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուց Գերշ. Լուսարարապետ Սրբազանը:

● Բշ. 18 Յուլիս. — Յիւստակ մեռելոց: Մայր Տաճարի Ս. Գլխադիր մատարան մէջ պատարագեց Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան: Ներքին գաւթին մէջ կատարուած հանգստեան կարգին Նախագահեց Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս.:

● Ուր. 22 Յուլիս. — Նախատունակին ի Ս. Յակոբ Նախագահեց Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս.:

● Եր. 23 Յուլիս. — Ու. Թաղեոյի առաքելոցն եւ Սանդիսոյ կուսին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեան:

● Կիր. 24 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Թուրէն Վրդ. Յովակիմեան:

● Եր. 30 Յուլիս. — Որդւոց եւ բոռանց Ս. Գր. Լուսաւորչին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Դուսան Արդ. Ալմանեան:

● Կիր. 31 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յակոբ. Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Վրդ. Երթալեթեան: Կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտոն: Տ. Յովսէփ Մ. Վրդ. Մամուրի մահուան տարեգարձի առթիւ: Գերեզմանօրնէք դարձին, Թարգմանատան մէջ տրուեցաւ հոգեհոգն:

● Եր. 6 Օգոստ. — Ու. Անոնի եղբայրներ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ.:

● Կիր. 7 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ.:

● Եր. 13 Օգոստ. — Հայրապետացն Աթանասի եւ Կիրիլի եւ Գրիգորի Աստուածաբանին: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Վրդ.:

գործարանի տնօրէնութեան և 1400 հոգինոց պաշտօնէութեան կողմէ: Պատրիարք Հայրը այցելեց գործարանի տարբեր բաժանմունքները և իր հիացումը արձանագրեց պաշտօնական հիւրերու տոմարին մէջ: Տնօրէնութիւնը մասնաւոր ճաշկերոյթով մը պատուեց Սրբազան Հայրը և խնդրեց որ իր և Ս. Երկրի օրհնութիւնը շնորհէ գործարանի բարգաւաճման համար:

Երեքշաբթի, 14 Յունիսին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն ու իր հետևորդները Մոսկուայէն վերադարձան Ս. Աթոռ:

Ռուս Եկեղեցւոյ 1000ամեակի հանդիսութիւնները խոր տպաւորութիւն թողուցին այցելու պատուիրակներուն վրայ և նոր էջ մը բացին Հայ և Ռուս Եկեղեցիներու յարաբերութիւններուն սերտացման մէջ:

Գ. Հ.